

EROS EN CHAOS ACHTER GLAS "LE NOZZE DI FIGARO" IN DE VLAAMSE OPERA

Nadat Guy Joosten vorig jaar bij De Vlaamse Opera Mozarts *Don Giovanni* geregisseerd had, enceneerde hij thans als tweede deel uit de Da Ponte - cyclus *Le Nozze di Figaro*¹. Volgend seizoen wil de Vlaamse Opera dan de derde opera uit de reeks, *Così fan tutte*, eveneens in de regie van Guy Joosten voor het voetlicht brengen. Terwijl in Joostens versie van *Don Giovanni* een aantal te opzichtige, soms zelfs goedkope elementen aanwezig waren, was deze *Nozze di Figaro* een productie van een grote gaafheid en effectiviteit. Ook hier schrok de regisseur niet terug voor sterk aangezette toetsen, maar ze waren feilloos gedoseerd en pasten perfect in deze "opera buffa".

Le Nozze di Figaro is de enige van de drie Da Ponte - opera's die direct op een bepaalde toneeltekst gebaseerd is, namelijk Beaumarchais' *La folle journée ou le mariage de Figaro* (1781), waarvan de handeling getrouw gevolgd wordt. Uit de actie van één dolle dag vol intriges, verkleedpartijen en vergissingen komt een gecompliceerd net van relaties te voorschijn. Figaro, de bediende van graaf Almaviva, en de mooie Susanna, het dienstmeisje van de gravin, houden van elkaar en willen trouwen. Het blijkt al gauw dat de graaf, hoewel hij eerder al afstand deed van het "ius primae noctis", toch Susanna wil strikken en met haar een liaison wil. De hele gecompliceerde plot draait dan verder rond de pogingen van de geliefden om, met behulp van de gravin Rosina, de graaf een hak te zetten.

Le Nozze di Figaro begint met een scène waarin Figaro de aan het jonge paar toegewezen kamer opmeet voor het plaatsen van het bed. Hun pril en eenvoudig geluk wordt echter meteen verstoord wanneer Susanna waarschuwt voor de bedoelingen van de graaf. Hiermee wordt als het ware de kennis van goed en kwaad in de wereld gebracht. Nicolas Till omschrijft het centrale thema van de opera overigens als "het verlies van het geluk -van de onschuld, van de vrede met zichzelf, van de harmonie met de natuur"². Daardoor is *Le Nozze* ook gekenmerkt door een sterk nostalgisch gevoel. Men denkt daarbij in de eerste plaats natuurlijk aan de gravin die treurt om het verlies van de liefde van haar man. Maar ook de figuur van Cherubino, de graaf zelf en Barbarina worden gekleurd door een zekere melancholie³.

Natuurlijk is het geheel van de opera met zijn haast waanzinnige intrige in de eerste plaats een farce. En vaak schuilt achter dit masker bitterheid en ontgoocheling. In *Le Nozze* - en meer nog in Joostens regie - wordt de farce en de verwarring zozeer doorgetrokken dat liefde en geluk als illusoir verschijnen. Het is deze toonaard ook die Jean Starobinski in de opera trof:

*“Le Nozze di Figaro” door De Vlaamse Opera: Susanna (G. Rossmanith) en graaf Almaviva (B. Skovhus) in het derde bedrijf.
(foto: A. Augustijns)*

De muziek van Mozart geeft aan de verwickelingen een dimensie die Beaumarchais ongetwijfeld niet had kunnen vermoeden en weerspiegelt prachtig de verwarring en de wanorde, waarin sociale rangorden verloren gaan en waarin bitterheid, genoeg, door verkleedpartijen ontstane misverstanden, falen en vergiffenis door elkaar heen lopen. Onder de pijnbomen van een grote tuin hervindt het amoureuze najagen van het geluk en de vluchtige roes slechts stabiliteit van verhoudingen en gevoelens door het verdubbelen van de wanorde en de bedriegerijen. Even heeft men geraakt aan de chaos en totale verdwazing.⁴

Tegenover de chaos en het verlies van het geluk staan in *Le Nozze* echter ook het herstel van de harmonie en de verzoening. Precies dit positieve element werd in Joostens interpretatie ontkracht. De teneur van de opvoering, maar ook bepaalde details in de houding van de graaf bijvoorbeeld maken het duidelijk dat het happy-end slechts een formele afsluiting is van het theatrale gebeuren.

Overigens werd in deze produktie vooral de politieke dimensie sterk beklem-

toond. De opera draait inderdaad grotendeels rond de tegenstelling tussen de mentaliteit van de graaf en gewone mensen zoals Figaro en Susanna. Het is typisch dat ook de gravin, hoewel zij met het jonge stel samenwerkt om haar man een lesje te leren, het vernederend vindt dat zij dat moet doen met de hulp van een dienstmeisje. De kritiek aan het adres van de adel was ook reeds aanwezig in Beaumarchais' stuk dat om die reden door Lodewijk XVI verboden werd. Da Ponte liet het hele bedrijf waarin Figaro's rechtszaak wordt behandeld weg, maar de maatschappelijke posities bepalen ook in het libretto de relaties en de machtsstrijd tussen de personages.

Het is vooral door middel van het prachtige decor van Johannes Leiacker dat dit politiek aspect meer reliëf kreeg. Het geheel speelde zich af in een soort reusachtige serre. Meteen riep dit beeld de idee op van een afgeschermd klasse. Van bij het begin merkt men echter ook het verval: er groeit onkruid tussen de grote tegels. De achterwand van dit glazen huis werd wel gevormd door een rococo-schilderij waarop naast de natuurpartijen een Cupido of cherubijn te zien was: een duidelijke verwijzing naar de figuur van Cherubino. Als een god heerst deze Cupido over het gebeuren. Maar naast deze Cupido zat er een scheur in het doek. Aansluitend bij deze beelden zou de hele produktie de liefde enigszins ironiseren. Naarmate de opera vorderde, week de achterwand steeds meer achterwaarts en werd de ruimte groter. In het laatste bedrijf had de surrealistisch aandoende tuin het huis als het ware overwoekerd. Het decor zelf toonde aldus een afgeschermd wereld in verval. Geleidelijk werd het kokon waarmee de heersende klasse zich omhulde, ontmanteld. Aan de dramatische kracht van deze schitterende scenografie werd nog een dimensie toegevoegd. Bij het begin van het vierde bedrijf werd er verrassend gebruik gemaakt van een voordoek waarop de serre afgebeeld stond. Op die manier werd ook het theatrale karakter van het gebeuren nog eens beklemtoond.

De klassetegenstelling werd ook in de loop van de opvoering af en toe aangescherpt. Boje Skovhus speelde de rol van de graaf als een arrogant, zelfingenomen type die zijn misprijzen voor het gewone volk niet verborg. Datzelfde volk had bijgevolg ook grondig lak aan hem. Bij de dankbetuiging in het eerste bedrijf gooiden de dorpelingen de meegebrachte bloemen met een gebaar van verachting op de grond.

Door middel van de veeleer eigentijdse kostumering haalde Joosten het verhaal ook enigszins naar onze tijd toe. Dat effende meteen de weg naar de lichtjes ironiserende benadering. Allerlei goed gekozen effecten werkten als een knipoog naar het pubiek. Zo waren er de karikaturale uitbeeldingen van bepaalde personages zoals de tuinman Antonio en de muzikleraar Don Basilio. Een ander voorbeeld was de scène in het derde bedrijf waar blijkt dat Bartolo en Marcellina de ouders zijn van

Figaro. Het jonge paar en Figaro's ouders poseerden als voor een leuk, beetje sentimenteel familiekiekje. Ook de burleske mallemlen kreeg soms nog een extra duwtje zoals wanneer Cherubino over het dak van de serre ontsnapte, bijna door een vensterglas viel en daarna met een zwierige sprong naar beneden dook.

Deze komische effecten waren zoals gezegd zo precies gedoseerd dat de voorstelling nergens ontspoorde, maar wel bijna continu een lichtjes hilarische toon kreeg. Joosten wist de productie bovendien een hoog tempo op te leggen dat de acteurs blijkbaar stimuleerde tot soepele en soms inventieve vertolkingen.

Boje Skovhus speelde de graaf als een tyranniek type. Terloops weze vermeld dat deze jonge Deense bariton deze rol ook zingt op de recente C.D. van *Le Nozze di Figaro*, onder leiding van Claudio Abbado, uitgebracht door PolyGram.

Susanna, zoals vertolkt door Gabriele Rossmann, was een frisse verschijning met een flinke dosis levenswijsheid en gezond verstand. Stephen Gadds zelfverzekerde Figaro sloot goed aan bij Joostens politieke interpretatie.

Het merkwaardigste personage in *Le Nozze* is natuurlijk Cherubino, de page wiens rol door een vrouw moet gezongen worden. Deze androgyne figuur is duidelijk een liefdesgod, de geest van Eros die de personages bezielt. In de vertolking door Alison Browner werd vooral het melancholische element beklemtoond. Soms deed hij zelfs even denken aan de traditionele August.

Guy Joostens creatieve regie bleek niet alleen uit de prachtige scenische vormgeving, maar ook uit tal van theateraard expressieve momenten. Scène 5 van bedrijf III waarin de gravin haar lot betreurt en de wens uitdrukt de liefde van haar man te mogen herwinnen, was zo'n sterk moment. Eerst raapte Margaret Marshall een van de witte rozen op die een langwerpige bloementapijt voor de bruiloft vormden. Daarna schreed zij achterwaarts over de bloemenstrook. Zo werd zij niet alleen muzikaal maar ook visueel met de bruid Susanna geassocieerd.

De muzikale leiding van deze coherente productie berustte bij Peter Erckens.

NOTEN

- (1) *Le Nozze di Figaro* van W.A. Mozart en Lorenzo Da Ponte door De Vlaamse Opera. Regie: Guy Joosten; Muzikale leiding: Peter Erckens; Decor: Johannes Leiacker; Kostuums: Karen Seydtle. Première te Gent op 26 september 1995.
- (2) Nicolas Till, "Sentimentele ontgoocheling en pragmatisch geluk. Het huwelijk als voorbeeld" in: Programmaboek *Le Nozze di Figaro*, De Vlaamse Opera, p. 43.
- (3) Id., p. 43.
- (4) Jean Starobinski, *Zinnebeelden van de rede*, Amsterdam, 1991, p. 33.